

Олександр МІХНО,
директор
Педагогічного музею України,
доктор педагогічних наук,
старший науковий співробітник

150 років від дня народження Генріха Шарельмана (Heinrich Scharrelmann; 1871–1940), німецького педагога-реформатора, одного із представників педагогіки особистості

Генріх Шарельман народився 1 грудня 1871 у Бремені. Після закінчення народної школи та вчительської семінарії він став народним учителем у своєму місті. Постійні конфлікти зі шкільним начальством, яке відкидало будь-які зміни, змусили його залишити вчительську службу та зайнятися приватними уроками. У 1910 він спробував повернутись до шкільної роботи, але знову змушений був відмовитися від неї. «Дві виразки, – писав Г. Шарельман, – роз'їдають нашу школу, яка, на жаль, стала державною: бюрократизм і схематизм. Вчителя перетворено на чиновника... на одне з незліченних коліщаток державної машини».

Критикуючи традиційну школу з жорсткою регламентацією діяльності вчителя та учнів, Г. Шарельман заперечував планування навчального процесу та його методику й відстоював вільну творчість вчителя, засновану на його інтуїції, що впливає з конкретної ситуації. Щодо організації навчального процесу Шарельман виходив із двох способів: 1) теми йдуть одна за одною із систематичною послідовністю; 2) для навчання учнів учитель бере більш-менш випадковий епізод. Педагог наполягав, що систематичне викладання має розпочинатися лише тоді, коли йому в широкому масштабі передувало епізодичне. Будь-яке початкове викладання, яке отримує дитина в дошкільному віці, підкреслював Шарельман, є епізодичним. Все, що їй розповідають батьки, що вона чує і бачить на вулиці, – це епізодичне викладання.

Тільки в 1919 йому вдалося знову звернутися до викладацької діяльності, коли у Бремені було відкрито дослідно-показову школу

Грудень 2021. Постаті

Г. Шарельмана. У 1921 від неї відокремилася друга школа, а невдовзі була створена третя подібна експериментальна установа. Весь навчальний процес у школах Шарельмана був побудований з орієнтацією на перевірку його «теорії переживання». Вважаючи, що навчальний матеріал має освоюватися учнем через його особисті переживання, Шарельман, відбираючи його, орієнтувався насамперед на інтереси самих дітей.

Педагогічна мета, яку ставив Шарельман, – розвиток дитячої активності – зумовлювала вибір методів навчання, головним серед яких стала вільна бесіда. Прагнення викликати ефект «переживання» приводило до широкого використання різноманітних форм естетичного виховання: лекції часто замінювали художніми виставами, практикували інсценування під час читання. Г. Шарельман спеціально розробив техніку читання та розповідання на уроці. Для розвитку художнього виховання використовували також принципи наочного навчання. Велику увагу приділяли власне естетичному вихованню – музиці, танцям.

Помер Генріх Шарельман 8 серпня 1940 у Лейпцигу.

135 років від дня народження Олександра Залужного (1886–1938), українського педагога, педолога

Олександр Самійлович Залужний народився 9 грудня 1886 р. в с. Покровське Херсонської губернії (нині м. Апостолове Дніпропетровської обл.). Початкову освіту здобув у земській школі, згодом продовжив навчання в Херсонській учительській семінарії, звідки був виключений за політичну діяльність. У 1907 О. Залужного заарештовують, але він тікає та емігрує до Франції, де має можливість працювати і одночасно вчитися в політехнікумі, а згодом у Сорбонні. Повернувшись в 1910 в Україну, О. Залужний зосереджується на революційній діяльності.

Невдовзі перебирається до Владивостока, де закінчує університет і залишається в ньому працювати викладачем. У 1922 відвідує Японію, знайомиться з організацією освіти в цій країні. В Україну повертається у 1924, у Харків, де тоді працював Народний комісаріат освіти України, навколо якого концентрувалися найкращі наукові кадри. Тут він спочатку працює в Харківському інституті народної освіти на науково-дослідній кафедрі педології, де очолює секцію соціальної педагогіки.

З утворенням у 1926 Українського науково-дослідного інсти-

титу педагогіки (УНДП) його призначають на посаду керівника секції колективознавства. Наукові інтереси О. Залужного були різнобічні: школознавчі питання, процес навчання, метод тестів, проблеми організації і діяльності дитячого колективу, питання діяльності зарубіжної школи. Результати його експериментальної роботи публікувалися в журналах «Радянська освіта», «Шлях освіти», часописі «Український вісник експериментальної педагогіки та рефлексології». Щодо останнього, то саме Залужний був ініціатором створення та членом редколегії цього видання. «Український вісник експериментальної педагогіки та рефлексології» був єдиним на весь СРСР часописом з проблем експериментальної педагогіки.

Разом із В. Протопоповим та І. Соколянським О. Залужний заснував Харківську школу педології. Олександр Самійлович очолював наукові колективи з проблем вивчення соціальності дитини раннього та шкільного віку, дитячих угруповань і колективів. У 1926 виходить з друку його перша фундаментальна праця з питань теорії та практики колективу «Методи вивчення дитячого колективу (Вступ до педагогіки колективу)», а згодом, ще одна монографія «Учення про колектив. Методологія – дитколектив». В останній праці вперше в українській педагогіці викладено методологічні засади вчення про колектив, що базувалися на колективній рефлексології та соціології як методології організації та діяльності колективу.

У 1930 розпочалося цькування О. Залужного у педагогічній періодиці, життя в Україні ставало нестерпним. У 1935 він був змушений, услід за І. Соколянським, переїхати до Москви. Але і це його не врятувало...

Олександр Залужний був заарештований у січні 1938. Суд, який відбувся у вересні 1938, тривав 15 хвилин. Цього часу було достатньо, щоб визнати людину ворогом радянської влади і присудити їй вищу міру покарання – розстріл. Посмертно реабілітований у 1958.

100 років від дня народження Олександра Скрипченка (1921–2008), українського психолога, почесного члена НАПН України.

Олександр Васильович Скрипченко народився 13 грудня 1921 у м. Сміла Черкаської області. У 1939 закінчив Гайворонську середню школу (Кіровоградська обл.) і вступив до Київського державного хіміко-технологічного інституту ім. А. Мікояна (нині На-

ціональний університет харчових технологій), але навчанню завадила війна. Після Другої світової війни, учасником якої він був, навчався заочно в м. Чита на фізико-математичному факультеті педагогічного інституту. Згодом закінчив з відзнакою педагогічний факультет Київського педагогічного інституту ім. О.М. Горького (нині Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова).

Працював у Науково-дослідному інституті психології Міністерства освіти УРСР (1950–1973), займаючи посади наукового співробітника, завідувача відділом та заступника директора інституту (нині Інститут психології НАПН України імені Г.С. Костюка). Потім – на кафедрі психології КДП ім. О.М. Горького (1973–1990, професор, завідувач кафедри психології).

У 1956 захистив кандидатську дисертацію на тему «Особливості узагальнень в учнів І–ІІ класів», а у 1973 – докторську дисертацію «Розумовий розвиток молодших школярів».

Олександр Скрипченко – фахівець у галузі вікової та педагогічної психології. Був одним із перших дослідників чотирирічного лонгітюдного комплексного вивчення сенсомоторики, пам'яті, мислення, мовлення, уяви та взаємозв'язку між ними у дітей. Він є засновником наукової школи «Психічний розвиток молодшого школяра» (підготував понад 50 аспірантів і докторантів). Автор підручників і посібників «Психологічний розвиток учнів», «Загальна психологія», «Розумовий розвиток молодшого школяра», «Історія психологічної думки в Україні», «Комплексне вивчення психології і педагогіки» та ін.

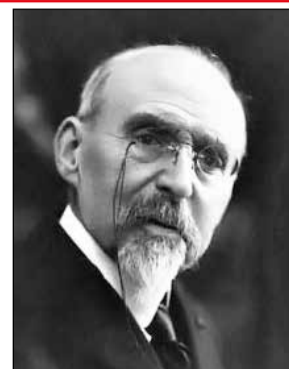
Разом із дружиною Надією Скрипченко (1931–1996) у 70-х рр. ХХ ст. Олександр Васильович провів дослідження з проблеми навчання, виховання й розвитку дітей шестирічного віку. Започаткував разом з Н. Скрипченко експеримент у середній школі № 166 м. Києва з проблем навчання і розвитку учнів шестирічного віку. Пізніше до цього експерименту було залучено окремих науковців Інституту психології та Інституту педагогіки і він був поширений на початкові класи Івано-Франківської та Дніпропетровської області. В основу дослідження дітей шестирічного віку було взято ідею системного підходу.

Напередодні вісімдесятирічного ювілею (2001) Олександра Скрипченка обрано Почесним членом Національної академії педагогічних наук України.

Помер Олександр Скрипченко 13 травня 2008.

180 років від дня народження Фердинанда Бюїссона (Ferdinand Buisson; 1841–1932), французького педагога-реформатора, лауреата Нобелівської премії миру (1927)

Фердинанд Бюїссон народився 20 грудня 1881 в Парижі. Навчався в коледжі Аржантан та ліцеї Сен-Етьєнна, але після смерті батька у 1857 був змушений кинути навчання й зайнятися репетиторством, щоб підтримати молодших братів та матір. Пізніше продовжив

освіту в ліцеї Кондорсе, а потім вивчав філософію в Сорбонні. Хоча Бюїссон успішно склав державний іспит для вчителів, він відмовився присягнути імператору Наполеону III, якого вважав диктатором, і був позбавлений можливості працювати за фахом.

Переїхавши до Швейцарії, викладав філософію в Невшательській академії з 1866 по 1870. У 1867 Бюїссон взяв участь у першому Конгресі миру і свободи в Женеві та спільно з Фредеріком Пассі та Джузеппе Гарібальді створив Лігу миру та свободи.

Після зречення Наполеона III повернувся у 1870 до Парижа. Однією з перших його турбот стала організація притулку для сиріт. Того ж року його призначили інспектором початкової освіти в Парижі. Однак вимога Бюїссона покласти край пануванню католицької церкви у французьких школах не знайшла підтримки в Національній асамблеї, і він був змушений подати у відставку. У 1879 був призначений на посаду директора департаменту початкової освіти і впродовж 17-річного перебування на цій посаді сприяв прийняттю законів про безкоштовну обов'язкову єдину початкову освіту, створив 4-томний «Словник педагогіки та початкового навчання», видавав педагогічний журнал. У 1896 став професором педагогіки в Сорбонні.

Увагу Бюїссона до політики привернула знаменита справа капітана Альфреда Дрейфуса, єврея за походженням, який в 1894 був звинувачений у зраді на підставі лжесвідчення. Обурений хвилею антисемітизму та прагненням вищих офіцерів звалити на Дрейфуса провину за чужий злочин, Бюїссон у 1898 став засновником Ліги прав людини. Метою Ліги був не лише захист Дрейфуса, а й викриття несправедливості у будь-якій формі.

Дітяч розділив Нобелівську премію миру 1927 р. з Людвігом Квідде, тодішнім головою Німецького товариства миру. Багаторічне служіння справі освіти зміцнило переконання Бюїссона у тому, що виховання має бути засобом зміни ставлення людей до війни та миру, що запорука довготривалого миру полягає саме в освіті. Пропагуючи свою ідею «мир через виховання», Бюїссон наголошував, що тоді як дипломати домагаються переговорів між урядами, педагоги мають можливість «вплинути не на керівників, а на самі народи». Невдовзі після нагородження Нобелівською премією він почав розвивати міжнародні контакти між професійними асоціаціями вчителів, а гроші, отримані від Нобелівського комітету, передав пацифістським організаціям.

Помер Фердинанд Бюїссон 16 лютого 1932 р.